

سنگ‌نبشته میخی اورامانات

گزارش کشف سنگنبشته

منطقه اورامانات واقع در کردستان و حدفاصل بین استان کرمانشاه و کردستان قرار گرفته است. تنگه معروف به تنگه وور یکی از در بندهای صعب‌العبور ناحیه غربی ایران است که در جبهه شمالی آن قریه پاننگان قرار گرفته و ناحیه جنوبی آن بمنطقه اورامانات منتهی میگردد. رودخانه زینانه که در این تنگ جریان دارد پس از مشروب نمودن قسمتی از مناطق اورامانات وارد خاک عراق شده ناحیه سیروان را آبیاری میکند. در شمال این در بند و در سینه کوه رفیع زینانه نقش برجسته و کتیبه میخی آن از دوره تاریخی یادگاری

از

علی اکبر سرفراز

باستانی است که تا کنون شناخته نشده است برای رسیدن باین مکان از جاده کامیاران در فاصله ۶۰ کیلومتری کرمانشاه و ۷۰ کیلومتری سنندج و از طریق جاده روانسر، بخش کرمانشاه پس از طی ۳۵ کیلومتر راه و گذراز آبادیهای الك، کوره دره، کشکی، گاودانه، چرسانه، زیویه، گازرخانی، کاشر و وزیدرو بالاخره آبادی همنام این دره بنام تنگور که در جبهه شرقی آن قرار گرفته است وارد این تنگ می شود و جاده صعب العبور کوهستانی این منطقه در روزگار باستان شاهد کشمکشهای سیاسی و اقتصادی بین اقوام کوهستان و دشت بوده که منجر به حجاری این نقش در سینه کوه گردیده است. هیئت علمی بررسیهای آثار باستانی پس از وقوف از وجود يك حجاری ناشناخته در این تنگ و اطلاع از صعب الوصولی به آن نقش برجسته و اعتقاد به اینکه بدون شك وجود چنین نقش برجسته ای در این مکان خالی از غرض نبوده و یقیناً کتیبه ای نیز به منظور معرفی و شناسائی کارهای انجام شده در مکان حجاری وجود دارد، با کوشش فراوان و مساعی زیاد به منظور رسیدن به این مکان تاریخی و بازدید نقش برجسته و کتیبه آن از نزدیک، با توسل به مقامات استانداری، تربیت بدنی، آتش نشانی، ارتش شاهنشاهی ایران و بالاخره نیروی پایداری شهرستان کرمانشاه موفق گردید نظر تیمسار ایلیخانپور که خود از خادمین به شاهنشاه معظم آریامهر و علاقمند به آثار و مفاخر ملی و باستانی است جلب نماید. تیمسار آمادگی خود را به منظور کمک به هیئت اعزامی اعلام داشت و چون دسته ای از افسران و درجه داران نیروی هوابرد ارتش شاهنشاهی به منظور تعلیم یکماهه افراد نیروی پایداری کرمانشاه از طهران به کرمانشاه وارد شده و زیر نظر تیمسار ایلیخانپور مشغول خدمت آموزشی بودند مقرر گردید که سه نفر از افسران و درجه داران به - معیت هیئت علمی بررسی های آثار باستانی یکروز از مکان نقش برجسته دیدن نموده و وسایل مورد نیاز صعود را تهیه و امکانات مطالعه نقش برجسته را

فراهم نمایند بدین منظور در تاریخ ۱۵/۵/۴۵ هیئت به اتفاق سرکارستوان یکم هادی عزیزمرادی سرپرست گروه آموزشی نیروی پایداری اعزامی از مرکز و سرکار گروهبان مشیری و گروهبان قنبری درجه داران رشته اختصاصی هواپرد به تنگ ور وارد و پس از بازدید و شناسائی محل که قریب ۱۰ ساعت به طول انجامید وسایل مورد نیاز صعود را صورت برداری نمودند که با توصیه تیمسار ایلیخانپور به ارتش یکم شاهنشاهی در کرمانشاه بلافاصله وسایل در اختیار هیئت اعزامی مرکب از افسران و درجه داران رشته اختصاصی هوا برد و هیئت علمی بررسیهای آثار باستانی گذارده شد و روز یکشنبه ۱۹/۵/۴۷ هیئت به منظور مطالعه نقش برجسته تنگور حرکت نمود و ساعت ۱۲ یعنی درست پس از طی ۶ ساعت راه سخت و دشوار، ۱۴۰ کیلومتر را طی نموده و به محض رسیدن به مکان مذکور مقدمات صعود هیئت با آموزش لازم توسط افسران و درجه داران اعزامی با طنابهای مخصوص کوهنوردی فراهم گردید و به منظور آشنائی بیشتر چندین مرتبه صعود و سقوط افسران و درجه داران انجام شد و سرانجام هیئت موفق گردید که با طناب از ارتفاع ۲۰ متری تا محل کتیبه فرود آمده خود را به این نقش نزدیک نماید. ولی با وجود وسایلی که به منظور قالب گیری و کپی برداری فراهم شده بود متأسفانه به علت بدی موقعیت مکانی و احتیاج به شستشو و پاک کردن گل سنگهای نقش برجسته و کتیبه که بمرور زمان و در اثر بارندگی ایجاد شده است توفیق قالب گیری کامل از این کتیبه بدست نیامد و تلاش ما برای معرفی بیشتر این اثر مهم تاریخی دنبال گردید و با وجود چندین بار سقوط سطل های حامل وسایل از پائین و بالا، بعلت نامساعد بودن وضعیت کوهستان و پیش آمدگی زیاد از حد و گود بودن محل کتیبه سرانجام موفق گردیدیم که تصاویر زیادی از قسمتهای مختلف نقش برجسته و کتیبه مهم آن فراهم نمائیم ولی بعلت آویزان بودن از جلو کتیبه و نداشتن فاصله و بمد مکانی کافی با نقش برجسته و بسبب بزرگی آن، تمامی نقش، داخل در کادر دوربین عکاسی هیئت قرار نگرفت و بعلت وزش باد

شدید کاغذها کپی همگی دستخوش بادمی گردید و مشکلات دیگری نیز فراراه این مطالعه بود. مع الوصف هیئت دست از تقلا نکشیده و قسمتی از کتیبه که نسبتاً کل سنگ آن کمتر و سالم بود و یقیناً نام بانی و نقش کتیبه در همین قسمت خواهد بود قالبگیری گردید. ناگفته نماند که تمامی کتیبه سالم و خوانا است منتهی بعلت وجود کل سنگ، احتیاج به پاک کردن در موقع مناسب و وسایل کافی میباشد و بهر حال هیئت مقتخر است که برای اولین بار موفق بمعرفی نقش برجسته کتیبه میخی اورامانات میگردد. هر چند بطور صریح نمیتوان در مورد این پادشاه مادام که خط میخی آن خواننده نشده است اظهار نظر قطعی نمود ولی از نظر شناسائی و معرفی اولیه کیفیت نقش برجسته و کتیبه میخی آن را بشرح زیر با گاهی خوانندگان مجله بررسی های تاریخی میرسانیم :

نقش برجسته اورامانات

نقش برجسته اورامانات در سینه کوه زینانه در محلی که به صورت طاقنمایی بار ارتفاع ۱۷۰ سانتیمتر و پهنای ۱۵۰ سانتیمتر باطاق هلالی حجاری شده است نقش گردیده (ش ۱۷۲) ارتفاع این مکان تا بستر رودخانه ۵۰ متر و از قسمت بالای کوه در حدود ۲۰ متر میباشد بدین ترتیب محل طاقنمای حجاری نقش برجسته و سنگنبشته درست در مکانی که دسترسی بآن باسانی میسر نیست ایجاد گردیده است. حجاران این نقش برجسته و کتیبه میخی آن پس از انجام حجاری طاقنما و حکاکای کتیبه قسمتی از دامنه زیر طاقنما را کوه بری نموده اند تا کسی موفق بخراب کردن این نقش نگردد و این امر خود موجب سالم باقی ماندن نقش مکشوفه میباشد.

طاق مذکور در قسمت فوقانی نسبت به شیب کوه ۴۰ سانتیمتر و در قسمت پائین در حدود ۳۰ سانتیمتر عمق دارد که در جبهه جنوب شرقی آن قسمتی از عمق طاقنما در اثر بارندگی و یخبندان شکسته و خراب گردیده است. درون

طاقنما و در جهت غربی آن نقش برجسته انسانی که احتمالاً شخص شاه می باشد بطول $1\frac{1}{2}$ متر و پهنای ۳۰ سانتیمتر باین ترتیب حجاری گردیده است. شاه دارای کلاهی تقریباً استوانه‌ای شکل و شبیه باشلق با ضلاع ۲۰ در ۲۰ سانتیمتر بر سر دارد. نقوش مشخص نیز بر روی قسمت فوقانی کلاه وجود دارد پادشاه که دارای ریش انبوه و پرپشتی می باشد ریش او از ۶ ردیف موهای مجعد بطول ۲۳ سانتیمتر و پهنای ۱۳ سانتیمتر تشکیل شده است و با آنکه پادشاه بصورت نیمرخ حجاری گردیده ولی ریش آن کاملاً از جلو نشان داده شده و دارای ریش مستطیل شکل شبیه ریشهای آشوری است. (ش ۳)

پادشاه که بصورت نیمرخ می باشد پای راست خود را بجلو و پای چپ را در عقب پای راست قرار داده است دست راست خود را که بطرف بالا و بگوشه شمال شرقی طاقنما که دارای حجاری جالبی است بلند کرده و دست چپ او مشت شده در مقابل شکم قرار گرفته است طوماری یا عصائی در دست دارد که احتمالاً این طومار شاید مربوط به متن کتیبه باشد طول دست راست در حدود ۵ سانتیمتر می باشد که بطرف معبد یا شهر و یا احتمالاً تصویر فروهر بلند کرده است و روی هر طرفه مطالعه این قسمت از نقش کاملاً جالب توجه و درخور دقت و بررسی می باشد پادشاه دارای لباسی بلند می باشد که دامن آن تا پائین میرسد و بر روی آن شنلی پوشیده که چین آن تا زانوی پا آویزان شده و قسمتی از شنل در پشت سر آویزان گردیده است و دارای نواری است که از حلقه‌ای گذشته است. (ش ۳)

موهای این پادشاه بطور دم اسبی در قسمت پشت سر جمع شده است کتیبه‌ای بخط میخی در کادری بابعاد ۱۲۰ در ۱۲۰ سانتیمتر که بین ۴۵ تا ۵۰ سطر می باشد و در فواصل هر سطر خطی موازی کشیده شده است و وجود دارد این کتیبه که از محاذی دهان نقش برجسته شروع شده قسمتی موهای پشت سر پادشاه را نیز فرا گرفته و بدین ترتیب در مقابل صورت تازیر پای پادشاه و تمامی بدنه آنرا کتیبه

پوشانده است (ش ۴) و بعلمت طولانی بودن متن کتیبه قسمتی از آخرین سطور رادر کف سطح طاقنما حک کرده اند بدین ترتیب نقش برجسته و کتیبه میخی و مهم اورامانات توسط هیئت علمی بررسیهای آثار باستانی کرمانشاه و کردستان کشف و مورد بررسی قرار گرفت و با وجودیکه مادام که متن این کتیبه مطالعه نشده و کیفیت نقش و مفاد متن خط میخی آن آنطوریکه باید و شاید روشن نشود در مورد قدمت آن نمیتوان اظهار نظر قطعی نمود ولی ظاهر امر چنین نشان میدهد که کتیبه احتمالاً مربوط باواخر هزاره دوم و اوایل هزاره اول پ. م. میباشد، ولی مطلب اساسی و جالب توجه کیفیت نقش و کتیبه میخی اورامانات است که قاعدتاً میبایستی در یک گذرگاه و معبر عمومی نقش شده باشد و بدین ترتیب ممکن است که متن کتیبه حاوی مطالب تازه و جالبی در این زمینه باشد و جهت روشن شدن ارتباط مدنیت اقوام مسکون در این ناحیه با اقوام جبهه شمالغربی و غربی اورامانات نگاهی بتاریخ ایران در اواخر هزاره دوم ق. م. و اوائل هزاره اول که احتمالاً با تاریخ نقش برجسته مذکور بستگی دارد و همچنین حوادثی که در این عصر و در این منطقه گذشته تا اندازه ای حاجت بتذکار است.

در این زمان در حواشی کوههای زاگرس تا منطقه لرستان اقوامی بنام کاسی ها مسکون بودند که تقریباً میتوان این قوم را طبقه اشرافی هند و اروپائی دانست که مدت ۶ قرن در ایران و بیش از ۵ قرن در بین النهرین حکومت کردند.

احتمالاً اقوام کاسی تا دوره پیش از هخامنشی در مناطق اصلی خود بزندگی ادامه داده اند و بر طبق تحقیقی که توسط علمای باستانشناسی در مورد زندگی این اقوام تا کنون بعمل آمده است اقوام کاسی با همسایه های جنوبی خود یعنی ایلامیها تقریباً بایک روح سازش زندگی داشته و بسیاری از ارتباط و نفوذ این دو قوم را در هر دو سرزمین ایلام و کاسی مشاهده مینمائیم. جالب آنستکه

باهمه کشمکشهای سیاسی و اقتصادی که در اواخر هزاره دوم و اوایل هزاره اول ق ۰ م بین ایران (اقوام کاسی و ایلامی) با بین‌النهرین و آشور وجود داشته زمانیکه سرزمین بین‌النهرین در دست اقوام کاسی بوده قوم ایلامی ساکت بود ولی بمحض آنکه دولت بدست سامی‌ها افتاد و سامیها دوباره بابل را تسخیر کردند ایلامیها هم شروع بمبارزه نمودند ولی هزاره اول ق ۰ م. را در حقیقت باید مبارزه بین آشور و بابل و همسایگان آنها دانست چنانکه یکی از سلاطین آشور بنام «آشوربانی‌پال» که از سلسله سارگن مؤسس دولت آشور است علاوه بر تسخیر بابل، ایلام و ارمنستان را نیز تصرف می‌کند و احتمالاً کشمکشهای این دوره شاید در این قسمت نواحی زاگرس یعنی اورامانات نیز صورت گرفته است و این اختلاف تا تشکیل دولت ماد به دست اولین اقوام ایرانی یعنی مادها که با بابل سازش کردند و آشور را شکست دادند وجود داشته است.

بنابر این تاریخ آشور که از اواخر هزاره دوم ق ۰ م. شروع شده است تا اوایل هزاره اول ادامه داشته و از نظر باستانشناسی قرون بین ۹ تا ۷ ق ۰ م. بعلمت همین برخورد ها و کشمکشهای سیاسی حائز اهمیت تاریخی است و با آنکه مظاهر و نفوذ هنر آشوری را در بسیاری از آثار دوره‌های بعد می‌بینیم ولی از آن نظر که تاریخ اقوام ماد و تشکیل پادشاهی این سلسله آنطور که باید و شاید تا کنون روشن نگردیده و از طرفی علمای باستانشناسی تا کنون در این زمینه مطالعات کافی در ایران بعمل نیاورده‌اند و هنوز هم آثار این دوره را بنام پیش از هخامنشی می‌شناسیم وجود کتیبه‌ای در نواحی کوه‌های زاگروس و بخط آشوری آنهم کتیبه‌ای خوانا و روشن شاید بسیاری از مجهولات هزاره اول ق ۰ م. را برای ما روشن کند .

در خاتمه هیئت علمی بررسی‌های آثار باستانی کرمانشاه وظیفه خود میداند از تیمسار ایلخانیپور دبیر شورای نیروی پایداری کرمانشاهان که بیدریغ

با افسران و درجه داران و نیروی اختصاصی هوا برد بمنظور صعود هیئت
بمحل کتیبه، ما را یاری نموده اند و همچنین از سرکار سروان عزیز مرادی
سرپرست گروه اعزامی از مرکز و گروه بان مشیری و گروه بان قنبری
درجه داران کادر اختصاصی هوا برد در همکاری هیئت تشکر و قدردانی
نمایم^۱.

پایان

مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی

۱- ما توجه دانشمندان و ایران شناسان جهان را به این کشف تازه و مهم جلب می کنیم تا
شاید به همت و کوشش آنان گوشه های تاریکی از تاریخ ایران در هزاره های اول و دوم روشن شود.

